

JOUNI AVELIN

Verta ja väristoryksiä

Parnassossa (2/2018) Markku Koski palaa Karl Marxin *Pääomaan*, jonka ensimmäinen osa ilmestyi vuonna 1867. Nykyään ”ei enää pohdita niinkään sitä, mitä ’Marx todella sanoi’, vaan yhä enemmän sitä, miten hän sanoi”. Kosken mukaan Marxin omalatautuisen esitystavan vuoksi *Pääomasta* voisikin paikoitellen puhua ”esteettisenä taloustieteenä”.

Runoja ja näytelmiä nuorempana rustannut ja romaaniminkin pusannut Marx tunsikin kirjallisuuden klassikot, ja kaunokirjalliset mieltymykset näkyvät *Pääomassakin*, koska ”Marxin hurja tarkoitus oli ylittää tieteen ja taiteen rajat”. Marx hioikin teosta ”kaunokirjailijan tavoin yhä uudelleen”.

Koski korostaa, että kirjallisella tyylillään Marx pyrki ”kertomaan jotain sellaista, mitä taloustieteelliset tai filosofiset käsitteet eivät kyenneet ilmaisemaan”. Näin hän toisi esiin ”kapitalismin nyrjähtäneen menon”.

Ja sitaatteja *Pääomassa* piisaa. Kosken sanoin: ”Raamatusta, Homerokselta, Horatiukselta, Dantelta, Shakespearelta, Balzacilta, Shelleyltä, Heineltä, Schilleriltä, Goethelta, Cervantesilta, Swiftiltä, Defoelalta, Dickensiltä” sekä lainauksia ”kansanlauluista, rallatuksista, saduista ja vampyyritarinoista”.

Marx-tutkija Francis Wheenin mukaan *Pääomaa* voikin lukea ”antiikin tragediana, goottilaisena kauhutarinana, melodraamana tai mustana komediana”. Ja kuten Marx itse toteaa: ”pääoma tulee maailmaan tihkuen verta ja likaa kaikista huokosistaan” ja ”kuolleen työnä [se] elää vain imemällä verta elävästä työstä”. Ylhäisen ja alhaisen, illusioiden ja todellisuuden ristiriitaa kuvaillen Marx lohkaisee, ”miten uljaan ritarin haarniskan alta paljastuu vain pyylevä pikkumies kalsareissaan”.

Koski viittaa myös kirjallisuuskriitikko Edmund Wilsoniin, jonka mukaan Marxin ironinen ja sarkastinen kieli on sukua Shakespearelle ja Jonathan Swiftille. Se ei ole ”luonteeltaan poleemista vaan pyrkii tuomaan esiin juuri taloustieteilijöiden kauno- ja järkipuheiden alle kätkeytyneen rakenteellisen ironian ja sarkasmin”.

Entä onko Marxin moninaisella kielellä jokin yhteys tunnettuihin hankaluuksiin tarttua *Pääomaan*? Koski mainitsee John Maynard Keynesin, Harold Wilsonin ja James Joycen.

Keynesille Marx oli ”vanhanaikainen akateeminen kiistelija, jonka päateoksella ei ollut muuta kuin historiallista arvoa”. Englannin työväenpuolueen johtaja Harold Wilson ”rehvasteli” päässeensä luku-urakassaan *Pääoman* toiselle sivulle, ”jolla oli melkein sivun mittainen alaviite. Tuumin, että kaksi virkettä leipätekstiä ja sivullinen alaviiteitä on hieman liikaa minun makuuni.”

Tarkistetaanpa. *Pääoman* ensimmäisen luvun toiselta sivulta ei löydy ”melkein sivun mittaista” alaviitettä. En-

simmäinen näin pitkä alaviite löytyy vasta ensimmäisen luvun lopusta. *Pääoman* ensimmäisen painoksen alkulauseessa Marx itse toteaa: ”Alku aina hankalaa, se pitää paikkansa kaikessa tieteessä. Ensimmäisen luvun ymmärtäminen, etenkin sen jakson, joka sisältää tavarann erittelyn, tuottaa sen tähden eniten vaikeuksia. Mitä muutoin tulee arvon substanssin ja arvon suuruuden erittelyyn, olen laatinut sen niin yleistajuisiksi kuin mahdollista.”

Jallittaako Wilson? Kahlasiko hän sittenkin *Pääoman* vaikeimman luvun alusta loppuun?

Hakemalla ja hakemattakin löytyy toki liuta jos toinenkin älypäitä, jotka ovat todenneet joko hiljaa tai äännekkäämmin etteivät ole kajonneet *Pääomaan* lehteilyä kummemmin. Eikö myyntimenestyksen *Pääoma 2000-luvulla* (2013) kirjoittanut Thomas Pikettykin ole jossakin haastattelussa todennut, ettei hän ole koskaan pystynyt lukemaan *Pääomaa*, mutta toisaalta siinä ei olekaan hänen mukaansa ”dataa”. Kaikenkarvaisten juttujen mukaan Louis Althusser sentään luki *Pääoman* ensimmäisen osan (mitä ei sovi vähätellä, jos ja kun Pikettyyn kommentti huomioidaan).

Koski viittaa myös Herbert Gormanin James Joyce -elämäkertaan (1940). Gorman kertoo, että Joyce luki *Pääomasta* vain ensimmäisen lauseen, mutta ”piti sitä niin mielettömänä, että palautti kirjan välittömästi ystävänsä”.

Tarkistetaanpa. *Pääoman* ensimmäisen luvun leipätekstin ensimmäinen virke (ei siis lause) kuuluu seuraavasti: ”Niiden yhteiskuntien varallisuus, joissa kapitalistinen tuotantotapa on vallalla, ilmenee ’valtavana tavara-joukkona’ ja yksityinen tavara tämän varallisuuden alkeismuotona.” Onko tämä virke mieleton? Jallittaako Joyce?

Konteksti selvittääkään asiaa: Koski jättää mainitsematta, että Joyce luki *Pääoman* sijaan italiankielisiä käännöksiä Ferdinand Lassallen teoksista. Tai näin ainakin Dominic Manganiello toteaa teoksessaan *Joyce’s Politics* (1980). Lassalle erosi Marxista eritoten siinä, että hän piti valtiota kansan tahdon manifestaationa ja työväenluokkaa kansan ilmentymänä. Entä onko tässä mitään erityistä? On. *Pääomassa* Marx kritisoi Lassallea siitä, että tämä on ”melkein sanasta sanaan, aina minun laatimaani oppisanastoon saakka lainannut minun teoksistani kaikki taloustieteellisten teostensa yleiset teoreettiset väitteet, esimerkiksi teesit pääoman historiallisesta luonteesta, tuotantosuhteiden ja tuotantotavan keskinäisestä yhteydestä ym. ym. ja tehnyt sen lähdeä ilmoittamatta, niin propagandanäkökohdat ovat kai olleet syynä tähän menettelyyn.”

Ja tämän Marx toteaa *Pääoman* ensimmäisen painoksen alkulauseessa, ennen ensimmäistä lukua. Ja tietenkin alaviitteessä... Ja olihan Lassalle kuollut kaksintaistelussa jo vuonna 1864, mikä sopiikin paremmin kuin hyvin näihin kauhuromanttisiin kuvioihin.

Oi alkujä, oi aikoja.